

7. Філоненко С. Пригодницько-історична белетристика Андрія Кокотюхи: діалог з традицією. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2015. № 6. С. 76–79.
8. Філоненко С. Місія здійсненна: популярна література у дзеркалі критики: літературно-критичні статті. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. 183 с.
9. Шевчук З.В. Засоби моделювання історії в постмодерній українській прозі : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : 10.01.06 / НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г.Шевченка. Київ, 2006. 19 с.

Ковтун Ю.О.

учитель англійської мови,

української мови і літератури

НВК «Марганецька ЗОШ I-III ступенів –

дошкільний навчальний заклад»

Марганецької міської ради Дніпропетровської області

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ БУТТЯ УКРАЇНЦЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ГОНЧАРНОГО РЕМЕСЛА У ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ О. ГОНЧАРЕНКА «АСТРОФІЗМИ ВІЧНОЇ ГОНЧАРНИ»

Анотація. У статті поетична збірка О. Гончаренка розглядається в аспекті її інтермедіальності, зокрема розкривається зв'язок художніх текстів митця з гончарним ремеслом. Визначено, що в такий спосіб автор подає власне осмислення буття українського народу.

Ключові слова: інтермедіальність, арт-проект, гончарне ремесло, глек, коло буття.

Kovtun Yu.O., Zemlianska A.V. Philosophical Understanding of the Ukrainian Being Through the Prism of Pottery in O. Goncharenko's Poetry Collection «The Astrophisms of an Eternal Pottery». The article considers O. Goncharenko's poetry collection in the aspect of its intermediality, in particular, there is revealed the connection of the artist's artistic texts with the pottery craft. It is determined that in this way the author presents his own understanding of the being of the Ukrainian people.

Key words: intermediality, art project, pottery, jar, circle of being.

На сьогодні творчість О. Гончаренка відома далеко за межами Мелітопольського краю та України в цілому. Поет прославився своєю готовністю до експериментів, пошуку нових художніх форм, а це часто пов'язано із взаємодією різних видів мистецтв, що зумовило й підходи до її прочитання й аналізу.

Зокрема, в останні десятиліття у компаративістиці популярними стають інтермедіальні студії, спрямовані на вивчення взаємодії в художньому тексті різних видів мистецтв. Візуалізовані в художніх образах, мистецькі витвори розкривають глибину вербального тексту, визначають його другий план, часто впливають на утворення синтетичних – «гібридних» – жанрів та поетичних форм.

І хоча творчість О. Гончаренка вже відзначена в літературознавчому і критичному дискурсі, свідченням чому є різні біо- та бібліографічні видання [див.: 5; 7 та ін.], все ж інтермедіальні студії поетичних збірок митця залишаються на периферії дослідницької уваги.

Мета цієї статті – простежити на ідейному рівні асоціативний зв'язок поетичних текстів О. Гончаренка із гончарним ремеслом у книзі «Астрофізми Вічної Гончарні».

Збірка вийшла друком у 2016 р. Вона є спільним арт-проектом поета О. Гончаренка та художника В. Прохіна. Тільки якщо в першій роботі співавторів, збірці «Контражур натхнення», яку ми вже аналізували з позицій інтермедіальності [6], поет «озвучував» картини художника-графіка, то в цій книзі останній ілюстрував відповідно до творчої концепції тексти О. Гончаренка. Того ж року за збірку автори стали лауреатами Міжнародної літературно-мистецької премії імені Григорія Сковороди «Сад божественних пісень».

У художньо-поетичному виданні всі вірші подаються у вигляді глеків та мають відповідну назву, залежно від ідейно-змістового звучання («Глек досвіду», «Матусин глек», «Глек настрою», «Скіфський глек» та ін.). Крім того, за задумом авторів, кожна із поезій мала бути вміщена в єдиний і неповторний контур глека, що б підкреслював його унікальність і виняткову важливість та надавав вигляду завершеного артефакту. В анотації до книги розкривається концепція книги, за якою написано в ній має закарбувати в історії роздуми про Вічне, загальнолюдське, власне авторську філософію буття української нації. «Черепи і глеки (залежно від важливості писаного) – найперші аркуші для карбування мислі... – зауважується на початку видання. – Тому-то в історіографії відлік часу будь-якої цивілізації починається саме з появою у ній гончарного круга» [2, с. 2]. Тож поет і художник прагнуть розкрити через образ Правічної Гончарні основи українського менталітету, національної ідеї, прояви духу, історичної правди, вічної істини, висвітлити предковічні бажання й устремління свого народу на тлі древнього ремесла.

Митець підкреслює, що гончарне ремесло, як жодне інше, спонукає до неспішних філософських роздумів, перегляду життя і цінностей, адже поєднує чотири стихії: на гончарному крузі – земля і вода, поруч горить вогонь, а навколо повітря, а також асоціюється із замкнутим циклом, коловоротом життя, безкінечністю.

Вірші-гличики розташовані на сторінках, оформлених у теплих, оптимістичних тонах, що відтворюють колір глини, піску та сповнені сонця. Свій підхід до візуалізації поезії О. Гончаренка художник В. Прохін пояснив таким чином: «...вирішив зробити малюнки в теплих тонах, у стилі мінімалізму, й обличчя людей, зайнятих справою, вийшли як лики святих. В ілюстраціях є певна святковість, вони не буденні, а створюється враження, коли ви берете до рук книгу, що її сторінки теж глиняні» [8].

Художньо-естетичне осмислення історіософії української нації, її характеру й менталітету є на сьогодні надактуальним. За М. Гончаренко, це пов'язано з тим, що особливості національного характеру насамперед розкриваються в тих сферах творчості, що пов'язані безпосередньо з людськими почуттями: з поезією, музикою, візуальним мистецтвом [4, с. 117]. Тож література не відображає

вітчизняну історію певної епохи, а щоразу ніби породжує її як прозріння, відчуття, відкриття.

Такою є й збірка О. Гончаренка та В. Прохіна «Астрофізми Вічної Гончарні», що має загальнолюдський підтекст, сповнена «вічних» образів, характеризується високою майстерністю поезій та унікальністю поетикальної системи. Одним із підтверджень особливості поезій О. Гончаренка є свідомість автора, крізь яку пропущені окремі ситуації, що відтворюють суперечності подій та явищ і відкривають специфіку їхнього осмислення, тим самим відображаючи сучасність і вічність.

Так, наприклад, особливий взаємозв'язок людини і природи, родинного коріння підтверджує цитата з першого вірша книги «Гончарня»: *«Із глини сотворені, в глину й підєм – / знов станемо лугом зеленим у лузі...»* [3, с. 5].

Гончарний круг тут постає своєрідною віссю життя, навколо поєднується «вороже» й «боже». Монотонне заняття гончаря, сповнене тиші й роздумів, призводить до самозаглиблення, самопізнання, єднання з предками, тому в гончарній майстерні *«тіні шугають – химерні птахи»*, які є душами, *«яким безтілесність, мов плаха»*. Знову і знову людина проходить коло життя, тож багаторазово переживає деякі події, переосмислює їх, внутрішньо змінюється.

Циклічність існування людської душі, її переродження у нащадках підкреслює і прийом поетичного кільця, коли вірш завершується тим же рядком, з якого починався: *«...із глини сотворений, в глину й підю, / щоб знову ожити під пальцями сина»* [3, с. 5]. Цей мотив реінкарнації та нескінченності людського існування в пам'яті нащадків проходить крізь усю збірку.

За змістом, поезії збірки є ключем до світу, сповненого знаків і символів, дозволяють встановити зв'язки людини та історії: *«У кожнім Витворі – свій вміст... / Добра вам треба? Є й і це! / Лишу собі тільки заміс:/ земля не продається»* [3, с. 6].

Відтворення правічної таїни, генетичного фонду допомагає висвітлити такі буттєві проблеми, як:

– опозиція “мир – війна” у навколишньому середовищі та внутрішньому світі особистості (“Глек-сирець”, “Основний глек”, “Глек сумніву”, “Глек сповіді”, “Глек болу”, “Глек настрою”);

– питання життя і смерті, вічності (“Скіфський глек”, “Слов’янський глек”, “Прощальний глек”, “Глек вічності”, “Козацький глек”, “Трипільський глек”);

– зміна старого і побудова нового (“Глек розчарувань”, “Глек-сирець”, “Глек надії” та ін.);

– стосунки людини і Всесвіту (“Глек істини”, “Український глек”, “Глек часу”, “Глек упевненості”, “Фамільний глек”, “Повний глек”, “Глек досвіду”, “Гончар”) («*Твоїм трудом звучатимуть степи, – / знов, Гончарю, ти виснеш над Землею!*» (“Солоний глек”) [3, с. 35]).

Усі ці мотиви набувають загальнонаціонального та загальнолюдського звучання. Подібний підхід до вираження відчуттів поета та змалювання прагнень і відчуттів пересічної людини (такий собі збірний образ, людство в цілому) дозволяє органічно висвітлити елементи минулого, сучасності й прозирання майбутнього в нерозривному зв’язку. Це, за А. Адамович, розкриває гончаренкову філософію мислення, дає читачеві досягнути головну ідею збірки [1, с. 48].

Значну увагу приділено автором внутрішньому часові. При цьому осмислення подій сучасності крізь призму вічності надає можливість простежити плин національної свідомості. О. Гончаренко створює ліричного героя, аналізуючи крізь індивідуальне загальні проблеми й особливості, і тим самим наголошує на конкретних рисах особистості, що є концептуальними. Ментальність народу, згідно з авторською позицією поета, проявляється не лише у дотриманні традицій предків, а й у екзистенційному, духовному виборі внаслідок самопізнання кожною особистістю. Автор і ліричний герой у збірці співвідносяться як прототип та створений за його подобою художній образ.

До того ж, у текстах поезій спостерігається глибоко розкритий процес осмислення людиною споконвічних традицій та сприйняття сьогодення, нових життєвих реалій, відтворення основ характеру людства. Саме це стає способом змінити сучасність з урахуванням негативних або позитивних факторів минулого, власного чи суспільного:

Поет прагне охопити дійсність не в її історичній конкретиці, через певний часовий проміжок, епоху, а як цілісність філософсько-естетичну, оскільки його основною метою є відновлення людської

моралі. І від поета як Творця, і від кожної людини залежить, що вони залишать після себе: *«Яким же буде Виріб після печі? / Чи буде в нім луна висот тривка? / Чи питиметься старості й малечі?»* («Солоний глек») [3, с. 35].

Якщо ж проаналізувати образ-символ Вічної Гончарні, то можна відзначити два складники, що визначають його тлумачення: 1) це давнє і важливе для людства значення гончарного ремесла; 2) епітет «вічний» невід’ємний від цього поняття і вказує на давність праці людини та її незнищеність.

Символічного звучання набувають у збірці й назви поезій, які допомагають персонажам осмислювати предметно-природний світ, виражаючи не лише особливості суспільного буття, а й індивідуального існування. Зокрема, автором розглядаються такі духовні концепти: «істина», «натхнення», «пам’ять», «сумнів», «настрій», «час», «упевненість», «вічність», «доля» тощо. Вони усі об’єднані образом-символом глека, що, своєю чергою, означає у збірці наповнення і сутність особистості.

Митець використовує в поезіях прийом контрастності, висвітлює глибокі внутрішні конфлікти особистості. На думку О. Гончаренка, кожна людина може бути схильною до розчарувань, натхнення, сумнівів, розуміння часу або боязні його, роздумів про долю, вічність, власні прагнення:

*Так хочеться лишитися навіки
в цій миті, в цьому дні, у цьому квітні.
Ізнов долаєш сумніви, як ріки,
розписуючи витвори новітні* [3, с. 25] («Глек настрою»).

Порядок відтворення плинності життя, гуманізм цього процесу визначає послідовність поезій у книзі. О. Гончаренко ніби зображує внутрішню суперечку, діалектику людської душі, передає її шляхом зображення особистих миттєвих або довготривалих відчуттів. Тому філософське відтворення цієї амбівалентності сприйняття світу є двоплановим.

У віршах митця немає суму за молодістю і страху смерті у фіналі життєвого шляху, адже автор розуміє, що будь-який кінець – це початок творення (*«Господь створив людей / теж з глини, знятої із пальців після труду»*). Поет не зневірюється у результатах своєї важкої

праці, у її цінності, у своїй потребності в соціумі. Нехай зараз він відчуває сум і втому, але він має долю, накреслену Творцем («...цей світ мені віддав Отець в орудю» («Гончар») [3, с. 52]), тож має виконувати свою місію («...глек цей потому на щастя розбий: / буде привід мені знову стать до роботи» («Солдатський глек») [3, с. 48]). Осмислення життєвих перипетій, національного буття набуває в книзі оптимістичного звучання. Сама збірка є своєрідним поетичним кільцем, утворюючи замкнене коло: вона починається з вірша «Гончарня» і завершується поезіями «Сага про майстра» та «Гончар». Якщо на початку книги поет говорить про те, що є вихідцем із землі, з глини, то у вірші «Гончар» знову повертається до образу Землі, але тепер він відчуває свій творчий союз із нею як життєдайною стихією.

Таким чином, збірка «Астрофізми Вічної Гончарні» є цілком новаторською за своїм концептуальним звучанням, візуальним і мовностилістичним оформленням, змістовим наповненням. Її поезика є складною, але характеризується при цьому продуманістю всіх складників, що утворює цілісну художню систему, що є гармонійною. І на зоровому, і на словесному рівнях книга відображає джерела української духовності, особливості світосприйняття справжніх представників цього народу.

Література

1. Адамович А. Художньо-естетичне осмислення національного характеру в поезіях О. Гончаренка (за збіркою “Астрофізми Вічної Гончарні”). *Філологічні науки*. 2014. № 16. С. 46–51.
2. Гончаренко О. Ми – є земля! Земля – є ми! *Астрофізми Вічної Гончарні*. Мелітополь : Люкс, 2016. С. 2–3.
3. Гончаренко О.М. Астрофізми Вічної Гончарні. Мелітополь : Люкс, 2016. 45 с.
4. Гончаренко О.М. Життєвість національного. *Сучасність*. 1993. № 2. С. 116–127.
5. Гончаренко Олег Миколайович. URL: https://melitopolbiblio.ucoz.ua/index/goncharenko_oleg_mikolajovich/0-157.
6. Землянська А.В., Ковтун Ю.О. Художньо-поетичний вернісаж «Контражур натхнення»: інтермедіальні аспекти. *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей. 2019. Вип. 9. С. 118–122.

7. Землянська А.В., Шарова Т.М., Шаров С.В. 100% успіху: життєві орієнтири. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. 168 с.
8. Мелітопольський поет і художник презентували книгу в оригінальному стилі. *Індустріалка*. 2016. 22.09. URL : <http://iz.com.ua/zaporoje/106952-melitopolskiy-poet-i-hudozhnik-prezentovali-novuyu-originalnuyu-knigu>.

Нестерчук А.М.

здобувач вищої освіти

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ПРОБЛЕМА ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ВИБОРУ В НОВЕЛІ Ж.-П. САРТРА «СТІНА»

Анотація. У статті новела французького письменника-мислителя розглядається з позицій декларованого ним екзистенціалізму. Зокрема, увага зосереджується на основних складниках художніх текстів екзистенціалістського спрямування: створення митцем «межової ситуації», вибору його персонажів, факторах, що вплинули на їхнє рішення чи були ними проігноровані. Акцентовано на особливостях екзистенційного вибору кожного із героїв твору як розкриття ними своєї екзистенції.

Ключові слова: екзистенція, «межова ситуація», екзистенційний вибір, «закинутість», смерть.

Nesterchuk A.M. The Problem of an Existential Choice in J.-P. Sartre's Short Story «The Wall». In the article the short story of the French writer-thinker is considered from the standpoint of the existentialism declared by him. In particular, attention is focused on the main components of artistic texts of existential orientation: the artist's creation of a «limit situation», the choice of main characters, the factors that influenced their decision or were ignored by them. Emphasis is placed on the peculiarities of the existential choice of each of the heroes of the work as the disclosure of their existence.

Key words: existence, «limit situation», existential choice, «abandonment», death.